

УДК 378.011.3-051]:378.6:355(477)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ І ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Володимир Зінченко, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

ORCID: 0000-0002-2101-903X

E-mail: volod_zin@i.ua

Інна Черніченко, аспірант, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

ORCID: 0000-0001-6755-9376

E-mail: in.chernichenko@gmail.com

У статті охарактеризовано основні педагогічні умови формування і розвитку готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів вищих військових навчальних закладів: стимулювання щодо створення мотиваційної основи постійного професійного розвитку; моніторинг рівня готовності до науково-педагогічної діяльності, підвищення кваліфікації з урахуванням актуального її рівня; систематизація елементів готовності на інтегративному курсі з використанням засобів активного навчання; забезпечення рефлексії та формування індивідуального стилю науково-педагогічної діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови; готовність до науково-педагогічної діяльності; рівні готовності; викладач вищого військового навчального закладу; вищий військовий навчальний заклад; інтегративний курс; підвищення кваліфікації; післядипломна освіта.

PEDAGOGICAL CONDITIONS AND MEANS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF READINESS FOR SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF TEACHERS OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Volodymyr Zinchenko, Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor, Head of the Department of Vocational Education and Computer Technologies, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-2101-903X

E-mail: volod_zin@i.ua

Inna Chernichenko, PhD student, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University.

ORCID: 0000-0001-6755-9376

E-mail: in.chernichenko@gmail.com

The article characterizes the main pedagogical conditions for the formation and development of readiness for scientific and pedagogical activity of teachers of higher military educational institutions in the process of postgraduate education, namely Stimulation of scientific and pedagogical workers to create a motivational basis for continuous professional development and mastery of scientific and pedagogical activities in the unity of scientific, methodological and praxeological aspects. Monitoring of the level of readiness of teachers of higher military educational institutions for scientific and pedagogical activities and organization of advanced training taking into account its current level and building an individual professional and career trajectory. Systematization of the elements of readiness for scientific and pedagogical activity in the integrative course of advanced training of scientific and pedagogical staff using the means and methods of active learning. Ensuring reflection (identifying own achievements and shortcomings, identifying ways to overcome shortcomings and relying on the strengths of one's personality and activities), forming an individual style of scientific and pedagogical activity. The formation of a teacher's scientific and pedagogical competence is a long process, which is provided by various means that can be conditionally divided into special and functional (contextual). Four levels of readiness for scientific and pedagogical activities of teachers of higher military educational institutions are defined: high, sufficient, medium, low, characterized by appropriate indicators.

Keywords: pedagogical conditions; readiness for scientific and pedagogical activity; levels of readiness; teacher of a higher military educational institution; higher military educational institution; integrative course; advanced training; postgraduate education.

В сучасних умовах все більшої актуальності набуває проблема якісної підготовки військових кадрів. Їх підготовку здійснюють викладачі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), які є науково-педагогічними працівниками і від їхнього професіоналізму залежить ефективність цього процесу.

Важливою складовою професійної компетентності викладачів є готовність до науково-педагогічної діяльності – утворення особистості, яке забезпечує здатність проведення наукової роботи та здійснення педагогічної діяльності зі здобувачами з використанням сучасних освітніх технологій.

Актуальність дослідження проблеми формування і розвитку готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ визначається недостатнім рівнем готовності науково-педагогічних працівників, і насамперед, викладачів-початківців зі значним практичним досвідом роботи у військових формуваннях.

Однією з причин такого стану є недостатня розробленість педагогічних умов, засобів і методичного супроводу формування і розвитку готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ в процесі післядипломної освіти.

Проблемою удосконалення післядипломної освіти викладачів займалися і займаються такі учені як В. В. Гриньков [4], С. О. Демченко [5], О. А. Лопутько [7], Ю. С. Присяжнюк [9] та інші. Проблему оптимізації професійно-педагогічної діяльності науково-педагогічного складу ВВНЗ досліджували науковці: Р. В. Ваврик [1], А. І. Войтович [3], В. В. Гриньков [4], О. А. Лопутько [7], В. О. Цибулько [14], І. А. Яремчук [16]. Зокрема, питання розвитку педагогічної техніки, професіоналізму викладачів-початківців (молодих викладачів) та їх професійно-педагогічної адаптації розглянуті у працях Т. Д. Федірчик [11], С. О. Шарої [15], І. А. Яремчука [16].

За безумовної важливості цих досліджень, питання розвитку готовності викладачів ВВНЗ до науково-педагогічної діяльності у процесі післядипломної освіти є недостатньо розробленими.

Мета статті: полягає в обґрунтуванні педагогічних умов і засобів розвитку готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ в процесі післядипломної освіти.

Як уже зазначалось, готовність викладача закладу вищої освіти до науково-педагогічної діяльності стала предметом досліджень багатьох учених, хоча визначення даного поняття відрізняються.

Розглядаючи формування і розвиток готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ як складний і багатоаспектний процес, повноцінне вивчення якого не може здійснюватися з однієї точки зору, ми спиралися на поєднання системного, синергетичного, гуманістичного, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, праксеологічного, компетентнісного, інтердисциплінарного підходів.

Формування і розвиток готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ – тривалий процес, що забезпечується різними засобами, які можна умовно поділити на спеціальні та функціональні (контекстні). Засоби в даному контексті ми розуміємо широко, як усе те, що забезпечує досягнення мети. Спеціальні засоби спрямовані на виняткове формування зазначеної готовності (спеціальні навчальні курси в умовах післядипломної освіти, тренінги, наукові проєкти тощо).

Контекстні засоби не мають основною метою формування і розвиток готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ, а сприяють цьому процесу (підготовка навчально-методичного забезпечення дисциплін, участь у методичних семінарах тощо).

Зупинимось на педагогічних умовах, що здатні забезпечити формування і розвиток готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ.

Спершу слід визначити сутність поняття «педагогічні умови». З філософської точки зору «умова» визначається як категорія, в якій відображено універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує [12]. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає слово «умова» як: необхідну обставину, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь [2, с. 1506].

Зазначимо, що умови не є причинами, що породжують явища, але вони сприяють чи перешкоджають дії причин. Окрім того, поняття «умови» характеризується такими ознаками як «необхідні» і «достатні», «зовнішні» і «внутрішні».

Визначенню педагогічних умов, що забезпечують успішне формування різних аспектів професіоналізму педагогічних і науково-педагогічних працівників присвячені роботи багатьох дослідників.

Розглянемо, які педагогічні умови пропонують дослідники для формування різних компетентностей педагогічного і науково-педагогічного працівника (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз визначення педагогічних умов для формування різних компетентностей педагогічного і науково-педагогічного працівника

Автор та посилання на джерело	Визначені педагогічні умови
I. А. Яремчук [16]	«виділення завдань розвитку педагогічної техніки викладачів-початківців у пріоритетний напрям діяльності методичної служби ВВНЗ; стимулювання інтересу викладачів до педагогічної техніки та шляхів її розвитку; підвищення відповідальності викладачів за результати навчально-виховної роботи; організація професійного самовдосконалення викладачів-початківців»

А. І. Войтович [3]	«урахування індивідуальних особливостей особистості викладача; оптимізація формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача в період становлення; самовдосконалення індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача»
І. Р. Михайлюк [8]	«підвищення мотивації до професійної діяльності й формування професійних ціннісних орієнтацій; застосування інтерактивно-комп'ютерного підходу до організації процесу підготовки майбутніх викладачів...; підвищення педагогічної компетентності викладачів спеціальних технічних дисциплін»
О. О. Жигло [6]	«актуалізація професійного зростання викладача; сформованість його комунікативної компетентності; вдосконалення професійно важливих якостей»
Ю. С. Присяжнюк [9]	«гуманізація професійного середовища, у якому відбувається вибір індивідуальної траєкторії розвитку професійної компетентності викладачів у системі методичної, науково-методичної та науково-дослідної роботи...; розробка й запровадження спецкурсу..., його науково-методичне забезпечення; оновлення освітніх технологій, що використовуються в післядипломній освіті викладачів...; забезпечення науково-методичного супроводу саморозвитку методичної компетентності викладачів гуманітарних дисциплін на основі педагогічної технології самопроектування»
В. А. Фрицок [13]	«формування мотивації безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ...; інтеграції навчально-пізнавальної та рефлексивної діяльності викладачів і студентів у процесі цілеспрямованого й систематичного розв'язання педагогічних задач для вдосконалення навичок професійного саморозвитку; стимулювання рефлексивної діяльності майбутніх учителів для розвитку в них адекватної професійної «Я-концепції», що дає змогу оцінити рівень власного професійного саморозвитку, з'ясувати відповідність або невідповідність власних якостей вимогам професії»

На основі аналізу різних підходів з використанням рейтингової оцінки компетентними експертами нами були виокремлені такі педагогічні умови формування і розвитку готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ:

1. Стимулювання науково-педагогічних працівників щодо створення мотиваційної основи постійного професійного розвитку та оволодіння науково-педагогічною діяльністю у єдності наукового, методичного і праксеологічного аспектів.
2. Моніторинг рівня готовності викладачів ВВНЗ до науково-педагогічної діяльності і організація підвищення кваліфікації з урахуванням актуального її рівня та побудова індивідуальної професійно-кар'єрної траєкторії.
3. Систематизація елементів готовності до науково-педагогічної діяльності на інтегративному курсі підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників з використанням засобів і методів активного навчання.
4. Забезпечення рефлексії (виявлення власних досягнень і недоліків, визначення шляхів подолання недоліків і опори на сильні сторони своєї особистості і діяльності), формування індивідуального стилю науково-педагогічної діяльності.

Розглянемо ці умови більш детально. Перша із зазначених педагогічних умов – стимулювання науково-педагогічних працівників щодо створення мотиваційної основи постійного професійного розвитку та оволодіння науково-педагогічною діяльністю у єдності наукового, методичного і праксеологічного аспектів, яка сприяє формуванню

мотиваційно-цільового компонента готовності викладачів ВВНЗ до науково-педагогічної діяльності.

Більшість дослідників важливе місце у формуванні компетентності відводить мотивації, адже мотив – це спонукальна причина дій та вчинків людини, зумовлених об'єктивними потребами. Мотивація – сукупність стійких мотивів, спонукань, що визначають зміст, спрямованість і характер діяльності людини, її поведінку. Мотиваційний процес – процес взаємодії основних елементів мотивації, в результаті якого формуються задум, мета, рішення і технології вибору майбутніх дій з задоволення потреб [10].

Ми розглядаємо формування і розвиток готовності до науково-педагогічної діяльності викладача у єдності трьох аспектів: наукового, методичного і праксеологічного.

Науковий аспект передбачає оволодіння основами організації і здійснення наукової діяльності (від визначення проблеми, теми, побудови наукового апарату, до представлення наукової роботи).

Методичний аспект передбачає розвиток готовності до організації освітньої діяльності в закладах освіти (розробку навчально-методичного забезпечення, створення навчальних посібників, методичних рекомендацій, дистанційних курсів тощо).

Праксеологічний аспект передбачає розвиток у викладачів здатності до вивчення своїх індивідуальних особливостей, слабких та сильних сторін своєї особистості та діяльності, визначення шляхів подолання негативних сторін і опори на сильні сторони, визначенні своєї подальшої особистісної, професійної та життєвої траєкторії.

Тому важливо стимулювати мотивовіріні дії у всіх трьох аспектах.

Мотивація забезпечується діями, спрямованими на забезпечення розуміння важливості науково-педагогічної компетентності в структурі особистості і діяльності викладача.

Всі без винятку види діяльності викладача використовуються для мотивації оволодіння науково-педагогічною компетентністю. Насамперед ставляться запитання: що являє собою наукова діяльність викладача закладу вищої освіти, які її види, засоби здійснення, результати (науковий аспект); як допомогти курсантам навчатися, як зацікавити їх до вивчення дисципліни, як сформувати у них інтерес до військової професії, які активні технології доцільно використовувати у навчанні (методичний аспект); які професійно важливі якості потрібні для ефективної викладацької діяльності, яких якостей не вистачає, як розвивати ці якості, яка професійна і кар'єрна перспектива (праксеологічний аспект).

Моніторинг рівня готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до науково-педагогічної діяльності і організація підвищення кваліфікації з урахуванням актуального її рівня та побудова індивідуальної професійно-кар'єрної траєкторії – є другою педагогічною умовою.

Ми визначаємо чотири рівні готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ: високий, достатній, середній, низький. Вважаємо що вирізнення чотирьох рівнів є оптимальним, оскільки застосування лише трьох рівнів може знизити вірогідність отриманих результатів, тоді, як виокремлення великої кількості рівнів готовності ускладнює дослідження. Охарактеризуємо визначені рівні готовності до науково-педагогічної діяльності.

Високий рівень. Мотивація викладачів до науково-педагогічної діяльності сформована на високому рівні, при цьому внутрішні мотиви домінують над зовнішніми. Стійке позитивне ставлення викладачів до науково-педагогічної діяльності, високою є задоволеність означеною діяльністю в цілому та окремими її аспектами. Високим є загальний рівень професійної спрямованості. На найвищому рівні сформованості знаходяться психолого-педагогічні знання. Системні знання щодо застосування сучасних прогресивних технологій освітньої діяльності, здійснення контролю, проведення науково-дослідної роботи. Здатність реалізовувати на практиці засвоєний досвід військової діяльності та професійно-педагогічні уміння знаходиться на високому рівні. Викладачам притаманні високі рівні сформованості здібностей до самооцінювання та рефлексії. Стала орієнтація на самоствердження і саморозвиток на основі об'єктивної самооцінки. Постійне прагнення до самовдосконалення, пошук можливостей зміцнення своїх сильних сторін та зменшення або компенсації недоліків.

Достатній рівень. Більшість мотивів до науково-педагогічної діяльності сформовані на високому рівні, внутрішні мотиви переважають над зовнішніми. Більш позитивне, ніж негативне ставлення викладачів до науково-педагогічної діяльності, переважно високою (достатньою) є задоволеність означеною діяльністю в цілому та окремими її аспектами. Загальний рівень професійної спрямованості є високим. Психолого-педагогічні знання знаходяться переважно на високих рівнях сформованості. Цілісно-комплексні уявлення про методи, прийоми, організаційні форми навчання здобувачів вищої освіти, проведення науково-дослідної роботи, не вистачає самостійності та гнучкості. Здатність реалізовувати на практиці засвоєний досвід військової діяльності та професійно-педагогічні уміння знаходиться на переважно високому рівні. Переважають високі рівні сформованості здібностей до самооцінювання та рефлексії. Здійснення самооцінки шляхом самоконтролю, самодіагностики, осмислення труднощів та наслідків діяльності. Здатність виявляти інтелектуальні та вольові зусилля для корекції досягнутих результатів.

Середній рівень. Загальний рівень сформованості мотивів до науково-педагогічної діяльності є середнім, деякі мотиви мають значний прояв, а деякі є невиразними, при цьому викладачам в однаковій мірі притаманні як внутрішні, так і зовнішні мотиви. Нейтральне ставлення викладачів до науково-педагогічної діяльності, середньою є задоволеність означеною діяльністю в цілому та окремими її аспектами. Достатнім є загальний рівень професійної спрямованості. Психолого-педагогічні знання знаходяться на середніх рівнях сформованості. Неповні знання про методи, прийоми, організаційні форми навчання здобувачів вищої освіти, проведення науково-дослідної роботи. Здатність реалізовувати на практиці засвоєний досвід військової діяльності та професійно-педагогічні уміння знаходиться на середньому рівні. Характерні середні рівні сформованості здібностей до самооцінювання та рефлексії. Обмежена здатність до самоаналізу та об'єктивної самооцінки діяльності, виникає потреба в оцінюванні третьою особою.

Низький рівень. У викладачів сформовані деякі мотиви до науково-педагогічної діяльності, серед яких переважають зовнішні. Загальний рівень професійної спрямованості є переважно середнім, у деяких випадках низьким. Задоволеність від науково-педагогічної діяльності є переважно низькою. Фрагментарні психолого-педагогічні знання. Мінімальні знання про методи, прийоми, організаційні форми

навчання здобувачів вищої освіти, проведення науково-дослідної роботи. Здатність реалізовувати на практиці засвоєний досвід військової діяльності та професійно-педагогічні уміння знаходиться на низькому рівні. Притаманні середній та низький рівні сформованості здібностей до самооцінювання та рефлексії. Неспроможність самостійно оцінити рівень виконаної роботи, власних можливостей.

Третьою педагогічною умовою розглядаємо систематизацію елементів готовності до науково-педагогічної діяльності на інтегративному курсі підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників з використанням засобів і методів активного навчання.

Курс є важливою ланкою у підготовці викладачів до науково-педагогічної діяльності. Він інтегрує в собі відомості з психології, педагогіки, методики викладання, новітніх освітніх технологій. Зміст курсу передбачає аудиторні заняття і самостійну роботу, виконання індивідуальних завдань. Обсяг часу, відведеного за навчальним планом – 120 годин (4 кредити ЕКТС). Структура курсу складається з п'яти змістових модулів та підготовки до проведення відкритого (пробного, показового) заняття (табл. 2).

Таблиця 2

Структура курсу підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників з удосконалення освітнього процесу

№	Змістовий модуль	Ауд. / с. р.
1	Актуальні проблеми педагогіки вищої школи	14/7
2	Актуальні проблеми психології вищої школи	14/7
3	Актуальні проблеми філософії	14/7
4	Інтерактивні методи викладання	24/12
5	Стратегічні комунікації в освітньому процесі	6/3
6	Підготовка до проведення відкритого (пробного, показового) заняття	2/10

Програма курсу передбачає виконання індивідуальних практичних завдань, а саме: написання реферату з курсу, підготовка повідомлення про особливості використання одного з методів інтерактивного навчання, створення віртуального навчального середовища, підготовка презентації (фрагменту) до лекції, розробка тесту з окремої теми, рубрики оцінювання суб'єктів навчання на окремому занятті, анкети зворотнього зв'язку після вивчення дисципліни, плану заняття з окремої теми, інші. Такі завдання дозволяють на практиці закріпити отримані теоретичні знання і допомагають забезпечувати розвиток компетентностей та педагогічної майстерності.

Кожен викладач самостійно визначається з темою, за якою йому необхідно виконати педагогічний проєкт (розробка плану заняття, підготовка презентації, створення віртуального навчального середовища тощо). Як правило, це тематика з якою він вже працює, чи тільки почав працювати. Тим самим ці доробки він зможе в подальшому використовувати у своїй діяльності. Усі виконані індивідуальні завдання збираються у робоче портфоліо з курсу. Таким чином напрацювання окремих викладачів стають надбанням всієї групи і теж можуть в подальшому використовуватись у процесі викладацької діяльності окремого викладача.

Педагогічна технологія «портфоліо» засвідчила свою ефективність і здатність до

активізації освітньої діяльності. Портфоліо з курсу спонукає викладача до самостійного творчого пошуку, вироблення індивідуального стилю діяльності.

Наступною педагогічною умовою, яка сприяє формуванню рефлексивного компонента готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ, розглядаємо забезпечення рефлексії, формування індивідуального стилю науково-педагогічної діяльності.

Під забезпеченням рефлексії розуміємо виявлення власних досягнень і недоліків, визначення шляхів подолання недоліків і опори на сильні сторони своєї особистості і діяльності.

Під індивідуальним стилем науково-педагогічної діяльності будемо розглядати систему улюблених прийомів і технік, певний склад мислення, манеру спілкування, способи пред'явлення вимог. Його формування відбувається постійно, на різних етапах науково-педагогічної діяльності через самоосвіту, систему післядипломної освіти, вивчення передового інноваційного досвіду колег тощо.

На основі викладеного вище, можна стверджувати, що готовність до науково-педагогічної діяльності є важливою складовою професійної компетентності викладача ВВНЗ. Формування науково-педагогічної компетентності викладача – тривалий процес, що забезпечується різними засобами, які можна умовно поділити на спеціальні та функціональні (контекстні).

У визначенні педагогічних умов формування різних аспектів професійної компетентності викладачів прослідковуються основні етапи діяльнісного підходу: мотивація – засвоєння орієнтаційної основи дій – виконання дій (квазіпрофесійна діяльність, тренінги) – контроль – уточнення орієнтаційної основи дій – виконання дій на професійному рівні – контроль і рефлексія.

Педагогічні умови формування і розвитку у викладачів науково-педагогічної компетентності нами визначаються як чинники, що забезпечують успішність і ефективність формування мотиваційно-цільового, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного її компонентів у процесі підвищення кваліфікації. Це: стимулювання щодо створення мотиваційної основи постійного професійного розвитку; моніторинг рівня готовності до науково-педагогічної діяльності, підвищення кваліфікації з урахуванням актуального її рівня; систематизація елементів готовності на інтегративному курсі з використанням засобів активного навчання; забезпечення рефлексії та формування індивідуального стилю науково-педагогічної діяльності.

Визначено чотири рівні готовності до науково-педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ: високий, достатній, середній, низький, що характеризуються відповідними показниками.

Матеріал, наведений у статті не вичерпує проблеми дослідження. Визначивши педагогічні умови формування і розвитку готовності до науково-педагогічної роботи викладачів ВВНЗ, в подальшому передбачаємо охарактеризувати їх ефективність на основі емпіричного матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваврик Р. В. Розвиток професійної готовності викладачів загальновійськових дисциплін до педагогічної діяльності у вищих військових навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2005. 20 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред.

- В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
3. Войтович А. І. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача вищого військового навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2007. 20 с.
 4. Гриньков В. В. Шляхи та умови підвищення педагогічної творчості викладачів вищих військових навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02. Хмельницький, 1999. 17 с.
 5. Демченко С. О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих технічних закладів освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2005. 20 с.
 6. Жигло О. О. Педагогічні умови професійного зростання викладача вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2006. 21 с.
 7. Лопутько О. А. Підготовка викладачів до організації самостійної роботи курсантів у системі методичної роботи навчальних закладів МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2008. 20 с.
 8. Михайлюк І. Р. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх магістрів у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2011. 20 с.
 9. Присяжнюк Ю. С. Розвиток методичної компетентності викладачів дисциплін гуманітарного циклу у системі післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 20 с.
 10. Психологічний словник / уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 274 с.
 11. Федірчик Т. Д. Теоретико-методичні засади розвитку педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи в процесі науково-педагогічної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2016. 40 с.
 12. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
 13. Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 542 с.
 14. Цибулько В. О. Формування адаптаційної готовності цивільних викладачів до педагогічної діяльності у вищому військовому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2007. 20 с.
 15. Шара С. О. Професійно-педагогічна адаптація молодих викладачів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2013. 20 с.
 16. Яремчук І. А. Розвиток педагогічної техніки викладачів-початківців вищих військових навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02. Хмельницький, 2002. 18 с.

REFERENCES

1. Vavryk, R. V. (2005). Rozvytok profesiinoi hotovnosti vykladachiv zahalnoviiskovykh dystsyplin do pedahohichnoi diialnosti u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Busel, V. T. (2005). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoï movy. Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].
3. Voitovych, A. I. (2007). Formuvannia indyvidualnoho styliu pedahohichnoi diialnosti vykladacha vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
4. Hrynkov, V. V. (1999). Shliakhy ta umovy pidvyshchennia pedahohichnoi tvorchosti vykladachiv vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladiv. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
5. Demchenko, S. O. (2005). Rozvytok profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti vykladachiv spetsialnykh dystsyplin vyshchyykh tekhnichnykh zakladiv osvity. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kirovohrad [in Ukrainian].
6. Zhyhlo, O. O. (2006). Pedahohichni umovy profesiinoho zrostannia vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu. *Extended abstract of candidate's thesis*. Vinnytsia [in Ukrainian].
7. Loputko, O. A. (2008). Pidhotovka vykladachiv do orhanizatsii samostiinoi roboty kursantiv u systemi

- metodychnoi roboty navchalnykh zakladiv MVS Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Vinnytsia [in Ukrainian].
8. Mykhailiuk, I. R. (2011). Formuvannia hotovnosti do pedahohichnoi diialnosti maibutnikh mahistriv u vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladakh. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
 9. Prysiashniuk, Yu. S. (2010). Rozvytok metodychnoi kompetentnosti vykladachiv dystsyplin humanitarnoho tsyklu u systemi pisladyplomnoi osvity. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
 10. Psykholohichni slovnyk. V. V. Syniavskiy, O. P. Serhieienkova (Uklad.); N. A. Pobirchenko (Ed.). (2007). Kyiv: Naukovyi svit [in Ukrainian].
 11. Fedirchuk, T. D. (2016). Teoretyko-metodychni zasady rozvytku pedahohichnoho profesionalizmu molodoho vykladacha vyshchoi shkoly v protsesi naukovo-pedahohichnoi diialnosti. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
 12. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk. V. I. Shynkaruk (Ed.) et al. (2002). Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
 13. Frytsiuk, V. A. (2017). Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnikh pedahohiv do bezperervnoho profesiinoho samorozvytku. *Doctor's thesis*. Vinnytsia [in Ukrainian].
 14. Tsybulko, V. O. (2007). Formuvannia adaptatsiinoi hotovnosti tsyvilnykh vykladachiv do pedahohichnoi diialnosti u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
 15. Shara, S. O. (2013). Profesiino-pedahohichna adaptatsiia molodykh vykladachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv nepedahohichnoho profilu. *Extended abstract of candidate's thesis*. Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].
 16. Yaremchuk, I. A. (2002). Rozvytok pedahohichnoi tekhniky vykladachiv-pochatkovtsiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].